

УДК 81'373.234

ЕКСТРАЛІНГВІСТИЧНІ ЧИННИКИ В УТВОРЕННІ ЕТНОФОБІЗМІВ В АМЕРИКАНСЬКОМУ МОВНОМУ СУБСТАНДАРТІ

Гонта І.А., к. філол. н., доцент,
доцент кафедри іноземних мов хіміко-фізичних факультетів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті аналізуються основні екстралінгвістичні історичні, соціальні, політичні, культурні, антропологічні й інші чинники, що призводять до виникнення етнофобізмів на позначення найбільш численних і впливових національностей-меншин і їх нащадків у США. Приділяється увага узагальненому образу певних народів, їхньому стереотипу, що лежить в основі етнофобізмів.

Ключові слова: етнофобізм, етнономінація, екстралінгвістичні чинники.

В статье анализируются экстралингвистические исторические, политические, социальные, антропологические, культурные и другие факторы, которые приводят к возникновению этнофобизмов, обозначающих наиболее многочисленные и влиятельные национальности-меньшинства и их потомков в США. Уделяется внимание обобщенному образу конкретных народов, их стереотипу, который лежит в основании этнофобизмов.

Ключевые слова: этнофобизм, этнономинация, экстралингвистические факторы.

Honta I.A. EXTRALINGUISTIC FACTORS IN THE FORMATION OF ETHNOPHOBISMS IN THE AMERICAN LANGUAGE SUBSTANDARD

The article deals with analysis of extralinguisic historical, political, cultural, anthropological factors which result in forming ethnophobic words denoting the most numerous and influential national minorities and their descendants in the USA. Attention is paid to generalized images of certain national groups, their stereotypes which provide the base for ethnophobic words.

Key words: ethnophobic word, ethnonomination, extralinguistic factors.

Постановка проблеми. Століття всебічної глобалізації та міжкультурної комунікації призводить до комплексної оцінки представників різних рас і національностей, виокремлення найтипівіших їхніх характеристик, зокрема негативних, і вербалізації у вигляді етнофобізмів.

Етнофобізми є об'єктом дослідження етнолінгвістики – науки, що вивчає взаємовідношення між мовою й народом і взаємодію лінгвістичних та етнічних факторів функціонування та розвитку мови [12, с. 530].

Етнофобізми входять до групи етнономінацій, термін «етнофобізм» позначає ономастичні одиниці, що є принизливими, образливиами позначеннями тих чи інших етнічних груп, іншими словами – етнонімами з негативною аксіологічною оцінкою [2, с. 96].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Британські етнофобізми в когнітивному, ономасіологічному та функціональному аспекті досліджувались у роботі Ю.В. Святюк [17]. Етнономінації на позначення вихідців із Латинської Америки в американському варіанті англійської мови розглядалися з погляду їх тематичної класифікації, причому підкреслювалась їхня негативна емоційна оцінка [7]. Вивчаючи проблеми етнонімів і етнофобізмів,

науковці досліджували таке: утворення етнонімів на базі власних імен [10], етнічно та культурно зумовлені стереотипи [8], порівняння етнонімів і псевдоетнонімів [5], аспект лінгвістичного вивчення стереотипів [11], національно-культурну специфіку лінгвальної реалізації етнічних упереджень у Великобританії [12], опозицію «свій – чужий» в етнономінаціях [13], структурно-семантичні особливості фразеологізмів з етнонімами [16], концептуальне моделювання етнонімів [19], аналіз етнічної упередженості [20], етнофобізми розглядалися з погляду їхньої вмотивованості соціально-побутовою сферою та як засоби вербалізації етнокультурних стереотипів [18]. Етнофобізми вивчалися також як проблема перекладу з англійської на українську мову [9]. Проте недостатньо висвітленими залишилися такі екстралінгвістичні чинники, як війни, політичні стосунки, культурні та соціальні особливості й т. д., тобто екстралінгвістичні явища, які також вербалізуються в численних етнофобізмах. Саме це визначає актуальність дослідження.

Зауважимо, що етнономінації, які розглядаються в нашій роботі, є екзонімами, тобто такими номінаціями, що були утворені представниками інших народів, крім того, мовною

зоною їхнього утворення є мовний субстандарт, зокрема сленг.

Об'єктом дослідження є етнофобізми в американському субстандарті (в основному сленгу та в знижено-побутовій мові) англійської мови, а предметом дослідження – екстраполінгвістичні чинники, що призводять до їх виникнення. Матеріалом для дослідження слугували мовні одиниці, вибрані як з електронних джерел (*The Racial Slur Database*), так і зі словників сленгу, які переважно включають пояснення про походження етнофобізмів.

Постановка завдання. Метою роботи є висвітлення глобальних екстраполінгвістичних чинників формування етнофобізмів: національна та зовнішня політика, історичні події, війни, культурні й антропологічні особливості й т. д. У статті досліджуються лише етнофобізми на позначення деяких найчисленніших імміграційних елементів і їх нащадків – жителів США.

Виклад основного матеріалу дослідження. У створенні етнономніацій, зокрема етнофобізмів у субстандартній частині мови, особливу роль відіграє ментальний образ, що базується на певних рисах представника певної національності або раси. Як правило, частинами такого образу є негативні стереотипні характеристики, що поширюються на всіх представників цієї національності. Узагалі такі стереотипи фіксують частину уявлень про той чи інший народ, і такі уявлення негативні [17, с. 80]. Стереотип традиційно трактується як усталене ставлення до людини або людей, що виникло на основі їхнього порівняння з внутрішніми ідеалами. Стереотипний образ є стійким і спрощеним, часто перешкоджає виникненню об'єктивного та неупередженого ставлення до представників інших національностей і рас [28]. Стереотипи є схожими в межах однієї національності, але часто відрізняються в межах інших національностей. Формування стереотипу залежить від екстраполінгвістичних чинників, тобто на створення стереотипу впливає культура, звички та традиції, історичні події, зовнішність представників певного народу тощо. Якщо культура, звички та традиції є відносно сталими для сприйняття іншим лінгвокультурним соціумом, то взаємовідносини (проживання в одній місцевості, торгівля, війни й т. д.) між різними народами є відмінними. Так, наприклад, у американців є більше 75 номінацій-етнофобізмів на позначення мексиканців: *bato, bean, bean bandit, beaner, bean*

eater, Chicano/Chicana, chili-chomper, dago, eagerbeaver, greaseball, greaser, grease-gut, oiler, pachico, pepper-belly, spic, spick, spik, taco bender, tacohead, yellow-bellies, wetback і т. д. [27], тоді як в українців таких номінацій немає з причини відсутності сталих зв'язків із мексиканцями. З іншого боку, в українців є значна кількість етнонімів на позначення росіян, білорусів, поляків, що пояснюється сталими культурними, соціальними, історичними зв'язками цих народів.

Таким чином, вибірка зі словників і електронної бази *The Racial Slur Database* дозволила виявити найчисленніші групи етнономніацій в американському сленгу. Так, найчисленнішими етнофобізмами виявилися номінації на позначення італійців і мексиканців: 57 і 75 мовних одиниць відповідно. Італійці: *Antonio/Tony, dago, eyetie, Eytie, Eyeto, Eyety, Eyetye, Eyetalian, Eye-talian, ghinny, ginney, ginzo, guinzo, guinea, Itie, Pete/moustache Pete, spaghetti/spag, spaghetti bender, wop, mountain wop etc.* [27]. Із погляду екстраполінгвістичних чинників є номінації *Brown pants/brown shirts*. Як відомо, Італія була першою фашистською державою, де уніформою італійських фашистів, а потім і італійських солдат були коричневі сорочки та штані. Будучи союзником Німеччини, Італія воювала з британцями й американцями, що й привело до багаторічної неприязні між представниками цих націй. Ще раніше італійські іммігранти прибували до США у величезних кількостях. Так, з 1820 до 2004 р. до США переселилося близько 5,5 млн іммігрантів з Італії, ставши свого часу найчисленнішими іммігрантами в історії США [32]. Цей екстраполінгвістичний чинник привів до утворення великої кількості *slur words* – слів і виразів із яскраво пейоративним забарвленням, типовим для субстандартної лексики та фразеології. Про той факт, що деякі іммігранти мали кримінальне минуле, а деякі з них навіть не мали документів, свідчить номінація *WOP (without paper)* – абревіатура на позначення щойно прибулого італійського іммігранта, в якого навіть не було документів.

Оскільки переважна більшість переселенців була з півдня Італії, що протягом століть був одним із найбідніших регіонів Європи, смагливий колір обличчя італійців був вербально зафіксований у таких етнофобізмах, як *black dagos, burnt pizza, pizza niger*. Кулінарні вподобання італійців зафіксовані в таких номінаціях, як *calzone, garlic bread, grape-smasher, grape stomper, macaroni,*

Macaronefresser, pizza niger, ragu, salami, spaghetti-twister. А про причетність італійців до мафії свідчить номінація *Toni Soprano* – персонаж серіалу «Сім'я Сопрано» про італійську мафію.

За останнім переписом населення, 11,2% мешканців США складали 36,3 млн людей, які є мексиканцями або мають часткове чи повне мексиканське походження. Серед іммігрантів латиноамериканського походження мексиканці складають 63,2% [31]. Цей факт пояснює утворення великої кількості етнофобізмів на позначення представників цієї нації. Одним із екстрапінгвістичних чинників утворення етнофобізмів є проблема імміграції мексиканців у США. Постійна нелегальна імміграція мексиканців до США привела до виникнення численних етнофобізмів. Про цей факт свідчить багато номінацій, зокрема лексема *wetback*, що виникла у 20-ті рр. ХХ сторіччя, коли мексиканці нелегально перетинали кордон Мексики та США, перепливаючи ріку Ріо Гранде. Відносно недавно була утворена номінація *fence-hopper*, яка вказує на те, що кордон США та Мексики наразі захищає від нелегального перетину ще й стіна, через яку треба перелізти, щоб потрапити в США. У лексемі *grasshopper* спостерігається процес метафоризації: мексиканці, що перестрибують прикордонну стіну, порівнюються із цвіркунами. Інші приклади: *scratchback* – мексиканець, який пролазив під стіною й подряпав собі спину; *tire-hugger* – мексиканець, який перепливав Ріо Гранде, тримаючись за шину. Лексема *killer bee* шляхом метафоричного порівняння асоціює мексиканців-нелегалів із небезпечною бджолою-вбивцею, яка з'явилася внаслідок селекції африканської та європейської бджіл і наразі все частіше потрапляє на територію США з Мексики. Ця проблема вербалізується і в абревіаціях, що є більш поширеним явищем в англійській мові, ніж в українській: *FOB – fresh over the border* і *FOF – fresh over the fence*. Інша семантично прозора номінація на позначення мексиканця-нелегала – *border bandit*. Підлітків і дітей, що народились у мексиканських батьків уже на території США, називають *anchor baby*. Метафорична асоціація з якорем указує на те, що така дитина може стати підставою для легального проживання в США. Номінація, утворена шляхом контамінації *Olimpican* (*Olympic Mexican*) походить від такого жарту: «Чому мексиканці не змагаються в Олімпійських іграх? – Тому що коли їм треба бігти,

вони починають стрибати або пливти» [31]. Інші етнофобізми на позначення мексиканців-нелегалів: *four-footer, fruit picker* (мексиканці-нелегали, що працюють за копійки, нагинаючись на полях або збираючи фрукти). Для мексиканців у США типовим явищем є фізична робота: *blue collar, field rat, pool-digger, lawnmower*. Номінація, що особливо передає сарказм, позначаючи мексиканця на сільськогосподарських роботах, – *modern farm equipment*.

Іншим і давнішим екстрапінгвістичним чинником появи етнофобізмів на позначення мексиканців були війни США та Мексики, що відбувалися в 1836 р. за Техас і в 1846–1848 рр. за території Каліфорнії й Арізони.

Найбільшою світовою діаспорою є китайці, яких на 2010 р. у США нарахувалося близько 3 млн 347 тис. [33]. Електронна база зневажливих расових номінацій (The Racial Slur Database) фіксує 97 етнофобізмів на позначення китайців. Негативне та презирливе ставлення до китайців пояснюється екстрапінгвістичними чинниками. Масова імміграція китайців у США розпочалася в 40-х рр. ХІХ сторіччя, коли Китай перевував у політичному занепаді й відставав від Європи та США в економічному розвитку. Насильницьке втягування Китаю в систему світової економіки, війни з Англією, Францією, Японією призвели до руйнування промисловості Китаю та до зубожіння населення. Китайці, що переселялися до США, виконували найбруднішу та найважчу роботу. Ось приклади вербалізованого негативного ставлення американців до китайців: *Chicom, Chinee, Chink, Chinky*. Китайців також іронічно називали «*celestial*», оскільки це слово є аллюзією на вираз «*celestial empire*» (Піднебесна), як традиційно називали китайці свою країну. Номінаціями на позначення китайців за зовнішністю, яка чітко акцентує принадлежність китайців до іншої раси, є такі етнофобізми: *little people, slant, slant-eyed, slope-eyed, yellow, slit, forty-fiver* (кут 45 градусів, під яким нібито розташовані очі в китайців).

Після перемоги комуністів у Китаї з'явилися такі етнофобізми: *Gong Fen* (що є транскрибованим запозиченням із мандаринської мови й означає «communist bastard», *Mao, red monkey, red*). Зростаючий економічний, політичний і військовий потенціал Китаю в ХХІ сторіччі наразі викликає занепокоєння США, Великої Британії й інших країн. Ці почуття вербалізуються в таких етнофобізмах: *yellow peril, Da Gui* (що в перекладі

з китайської – *big demon*), *Fan Kuei* (*sea ghost* із китайської).

Величезну етнічну групу США складають французи чи американці, які мають повне або часткове французьке походження. Згідно з переписом 2010 р., французи та їхні нащадки складали 11,5 млн, що становило 4% населення США [34]. Проживання разом з американцями нефранцузького походження ніколи не було єдиним екстраплінгвістичним чинником утворення етнофобізмів. Франція завжди була світовою потужною державою й проводила активну колоніальну політику в усіх частинах світу, включаючи Південну та Північну Америку. Відносини Франції та США ніколи не були однозначними. Так, у 1775–1783 рр. французи допомагали американцям у війні за незалежність від Британської корони, втративши близько 7000 солдат і матросів. Проте в 1861–1867 рр. французька інтервенція в Мексику викликала обурення в широких колах США, що призвело до погіршення відносин цих країн. США вступили в Першу світову війну на боці Франції 6 квітня 1917 р., а під час Другої світової війни 6 червня 1944 р. 73 000 американських солдат разом із британцями відкрили другий фронт на території Франції. Усі ці події, як і проживання на спільній території, привели до появи численних етнофобізмів. Так, кулінарні вподобання французів вербалізувались у лексемах *frog-eater*, *frog*, *froggie*, *snail-snapper*, *butterfingers*. Є думка, що етнофобізм *frog* має давнішу історію й походить ще з часів Столітньої війни, коли французькі лілії на прапорах англійці називали жабами. Ще одна версія базується на антропологічному чиннику: коли французи сміються, рухи кадика на шиї роблять їх схожими на жаб [34].

Етнофобізм *beever-beater* походить із часів першої колоніальної імперії Франції в Північній Америці (із XVII до початку XIX ст.), коли французи займалися добуванням бобрового хутра, з якого в Європі шили модні в той час капелюхи.

У ХХ ст. Франція зазнала кілька серйозних поразок у війнах із Німеччиною (травень – червень 1940 р.), у В'єтнамі (1945–1954 рр.), Алжирі (1954–1962 рр.). Ці військові невдачі привели до виникнення таких номінацій: *rifle-dropper*, *six-weeker* (битва за Францію була програна протягом шести тижнів). Етнофобізм *blackfoot* належ-

жить ще до Першої світової війни й мотивований тим, що французи нібіто тікали від ворога, а їхнє взуття було чорним від довгого перебування в траншеях. Інше значення цього етнофобізму – «француз, народжений в Африці». У 1995 р. сценаристом Кеном Кілером був вигаданий етнофобізм *ever surrendering cheese eating monkeys*, який уперше прозвучав у серіалі «Сімпсони» і з того часу побутує в американському соціумі також у скороченій формі – *surrender monkeys*. Цей етнофобізм цікавий тим, що не лише характеризує французів як поганих воїнів, але й указує на їхні преференції в їжі. Деривативом від нього став оказіональний етнофобізм *cheese-eating sideways monkeys*, який прозвучав на телебаченні з уст Джеремі Кларксона в розповіді про нову модель французького Сітроена, який легко випереджали інші автомобілі [22]. The Racial Slur Database фіксує лише 18 етнофобізмів на позначення французів і 8 етнонімів на позначення франко-канадійців, насправді кількість таких етнофобізмів набагато більша, ураховуючи словники сленгу. Іще один екстраплінгвістичний політичний чинник, що сприяв виникненню етнофобізмів на позначення французів, – це незалежна політика цієї держави, яка в епоху холодної війни не бажала йти у фарватері США (згадаймо вихід Франції з НАТО в 1968 р., заборону розміщувати об'єкти НАТО на своїй території й переведення штабу НАТО з Парижа до Брюсселя, відносно дружні відносини з СРСР).

Висновки з проведеного дослідження. Отже, на формування образу іноземців і їхніх нащадків на території США протягом сторіч впливають різноманітні екстраплінгвістичні чинники, головним чином історичні, політичні, соціальні, культурні тощо, які вербалізуються в етнофобізмах – вербалізованих складових частинах стереотипного образу певної етнічної групи, який часто перешкоджає об'єктивному баченню національних меншин.

Перспективами дослідження може бути подальше вивчення екстраплінгвістичних чинників, що вербалізуються в якості етнофобізмів на позначення представників інших націй і рас, порівняння етнофобізмів у різних мовах, вивчення їхніх структурних, семантичних і словотвірних характеристик і т. д.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ажнюк Б.М. Англійська фразеологія у культурно-етнічному висвітленні. К.: Наукова думка, 1989. 136 с.
2. Антонченко Т.М. Лінгвопрагматичні особливості функціонування етнонімів та етнофобізмів (на матеріалі американського варіанта англійської мови). Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія. 1999. Т. 2. № 1. С. 95–103.
3. Березович Е.Л., Гулик Д.П. Ономасиологический портрет «человека этнического»: принципы построения и интерпретации. Встречи этнических культур в зеркале языка (в сопоставительном лингвокультурном аспекте) / отв. ред. Г.П. Нещименко. М.: Наука, 2002. С. 231–253.
4. Бєлова А.Д. Лексична семантика і міжкультурні стереотипи. Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. № 7. К.: Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. С. 43–54.
5. Васильева Н.В. Этнонимы и псевдоэтнонимы: попытка сравнения. Изменяющиеся языковые миры: тезисы докл. междунар. научн. конф. (12–17 ноября 2001 г.). Пермь: Перм. ун-т, 2001. С. 187–188.
6. Герд А.С. Введение в этнолингвистику. СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2001. 488 с.
7. Гладких О.И., Демидец О.Н. Особенности этнонационаций в американском варианте английского языка (на примере иммигрантов из Латинской Америки). Ученые записки Крымского федерального университета имени В.И. Вернадского. Филологические науки. Симферополь: Крымский федеральный университет имени В.И. Вернадского. 2015. С. 180–183.
8. Голикова Т.А. Стереотип как этнически и культурологически обусловленный компонент менталитета. Мир языка и межкультурная коммуникация: Материалы междунар. науч.-практ. конф., 16–17 мая 2001 г. / Отв. ред. Э.Е. Курлянд. Ч. 1. Барнаул: Изд-во БГПУ, 2001. С. 80–87.
9. Гонта І.А. Переклад стилістично маркованих номінтивних одиниць на позначення рас і національностей. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск 49. К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. С. 63–66.
10. Дёмина А.В. Формирование этнических прозвищ на основе собственных имён. Лингвистический вестник: Сб. научн. статей. Вып. 1. Ижевск: Изд-во УдГУ, 1999. С. 44–50.
11. Крысин Л.П. Лингвистический аспект изучения этностереотипов (постановка проблемы). Встречи этнических культур в зеркале языка в сопоставительном лингвокультурном аспекте. М.: Наука, 2002. С. 171–175.
12. Куць Е.О. Національно-культурна специфіка лінгвальної реалізації етнічних упереджень у Великобританії. Мова, мовлення, мовна комунікація. Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції «Наука і освіта 2004». Серія: Філологічні науки. Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. Том 26. С. 49–51.
13. Лихинин М.В. Роль оппозиции «свой – чужой» в формировании ЯКМ (на материале английской фразеологии). Вісник Харківського державного університету ім. В.Н. Каразіна. Серія романо-германська філологія. № 430. Харків: Константа, 1999. С. 74–77.
14. Лютианска Н.І. Відтворення ситуацій міжетнічної взаємодії у масмедійних британських та американських дискурсивних практиках: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Миколаїв, 2017. 219 с.
15. Никонов В. А. Этнонимия. Этнонимы / Отв. ред. В.А. Никонов. М.: Наука, 1970. С. 5–33.
16. Рогач О.О. Структурно-семантичні особливості фразеологізмів з етнонімами (на матеріалі англійської, російської, української, французької, польської мов): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15. К., 1999. 195 с.
17. Святюк Ю.В. Семантика та функціонування етнонімів у сучасній англійській мові: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. К., 2005. 258 с.
18. Скіданова К. Американська пейоративна етнонімізація, мотивована соціально-побутовою лексикою. URL: http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/10765/1/Skidanova_Kirovohrad.pdf.
19. Фесенко Т.А. Этноментальный мир человека: опыт концептуального моделирования: автореф. дис. ... докт. філол. наук: 10.02.19. Москва, 1999. 52 с.
20. Dijk T.A. van Prejudice in discourse: An analysis of ethnic prejudice in cognition and conversation. Amsterdam: Benjamins, 1984. 294 p.
21. Dominick J.R. Creating Stereotypes. The Dynamics of Mass Communication. Boston: McGraw-Hill College, 1999. P. 520–521.
22. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Cheese-eating_surrender_monkeys.

ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА:

23. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М.: Советская энциклопедия, 1966. 607 с.
24. Green J. The Slang Thesaurus. London: Penguin Books, 1986. 280 р.
25. Thesaurus of American Slang / Ed. by L. Chapman. London and Glasgow: Collins, 1990. 489 р.
26. Dictionary of American Slang / Ed. by H. Wentworth, S.B. Flexner. New York: Thomas Y.Crowell, 1975. 766 р.
27. URL: <http://www.rsdb.org/races>.
28. URL: <http://library.kr.ua/woa/2013/stereotup.html>.
29. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_Americans#Population.
30. URL: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/remi_0765-0752_1990_num_6_1_1225.
31. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Mexican_Americans.
32. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Italian_Americans.
33. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Chinese_Americans#Population.
34. URL: http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/remi_0765-0752_1990_num_6_1_1225.